ژیاننامەی شاعیر مەلا گچکە عبدالله مفتی

مـەلا گچکە سـاڵی 1924 لـە هاوینـە هـەواری شـەقلاوە لـە نێـو بـاخ و باخـان و ئـاوی سـازگار لـە خێزانێکی خانەدان و رۆشنبیرو شۆرشگێر لـە دایـك بـووە. بـاوکی کاکـە مـەلا پیـاوێکی خوێنـەوار و زیرەك و خاوەن ئەزموون بووە. پیـاوێکی دینـدار بـووە, ئیمـام تـابوری عەسـکری بـووە. خانـەدان و دیار بوون. دایکی مەلا گچکە نـاوی (خدیجـە)یـە کـچی تـەها فندیـیـە وە خۆشـکی مەدحـەت بـووە. بنەماڵەی دایکی مەلا گچکە بە مەدحەت ناسراون کە هەمیشە ماڵەکەیان پڕبووە لە خـەڵکی هـەژار و یارمەتی لێ قوماوانیان داوە لەو بنەماڵەیەش ز ۆر مرۆڤی بە ناوبانگ هەڵکەوتووە.

مەلا گچکە زۆر لە ڕوداو کارەسات و شۆرشەکانی سەردەمی خۆی بینیوە. لە بنەماڵەی(مفتـی)یـان بووە. مەلاگچکە خوشکێك وسێ برای هەبوو یەکێکیان لە ژیان نەماوە. خواڵێ خۆشبوو مـەلا گچکە ئەگـەر چـی قوتابخانـەی سـەرەتای تـەواوکردوە. بـەڵام خوێندەواریـەکی زۆرچاکی هـەبووە. زمـانی کوردیەکەی زۆر پوخت و پاراوبووە هەروەها شێوازی شارەزوری و هەورامی زۆر چاك زانیوە جگە لە کوردی زمانی عـەرەبی و ئینگلیـزی و روسـی زانیـوە لـە ژیـانی دا, گـەلێك کـاری کـردوە لـە وانـە ماوەیەك (مامور حقل) کشتوکاڵ بووە دوایش کاری تەندروستی کردوە.

وەك زۆر لە خوێنەران دەپرسن ناز ناوی مەلاگچکە لـە چـی هـاتووە لـە ڕاسـتیدا(مەلاگچکە) نـاوی ڕاستی شاعیرە نەك ناز ناو. لەم بارەیەوە دوو بۆ چون هەن کە بنەماڵەکـەمان دەڵێن گوایـە داپیـرم حەزی کردوە کە باوکم ببێ بە مـەلا وەك بـاپیرەی خـۆی گوایـە بـاپیری مەلایـەکی دیـار بـووە واتـە باپیری مەلاگچکە مەلا بووە.

بۆ جونێکی تریش هەیە گوایە مەلاگچکەی شـاعیر بـە منـاڵی و هـەرزەکاری جلی مـەلایانی پۆشـیوە بۆیە پێیان وتوە مەلاگچکە.

شـاعیر مەلاگچکە وەك خـۆی لـە دەسـت نوسـێکیدا دەڵـێ سـاڵی 1957 دەسـتم داوەتـە نووسـین و بەرهەمـەکانم لـە سـەرەتادا چـەند چیرۆکێك بـووە, بـە بوچـوونی خـۆم لـە چیرۆك نووسـین سـەرکەوتوو نـەبووم. بۆیـە دەسـتم کـرد بـە شـیعر نووسـین بـۆ یەکـەمجار سـاڵی 1958 بـە هـۆی بەرپابونی شۆرشی 14گەلاوێژ ڕوو بە ڕووی جەماوەر شعرم خوێندەوە .. کە ئەوکاتە بووە مایـەی سەرنج ڕاکێشانی خەڵك و جەماوەریش بونە هاندەرێکی چاك بۆم.

مامۆستا خوالێخۆش بوو مەلاگچکە خاوەنی کۆمەڵێك نووسینی وەك شیعر و چیرۆك و شانۆگەری وقسەی نەستەق و ووتار و بابەتی جۆراوجۆر بووە. زۆربەی زۆریشیان تا ئێستا پارێزراون.
کاکە مەلا نووسەرێکی خاوەن هەڵوێست و چاو نەترس بوو هەمیشە لە گەڵ ئازاری گەڵەکەیدا ژیاوە. ئەدەب و سیاسەت بە تەواوکەری یەکتری دەزانی بۆیە هیچ کامێکیان فەرامۆش نە دەکرد.
هەمیشە لە نیو ئێش و ئازاری گەلەکەی بووە. بۆیە هەر لە تەمەنی هەرزەکاریدا تێکەڵ بە خەباتی گەلەکەی دەبێت, لە شۆرش هەم پێشمەرگەیەکی چاوپوك و کادرێکی چالاك بووە. وە هەر وەکو کارمەندێکی تەندروستی و دکتۆرێکی دڵسۆز ناوبانگی دەرکردبوو. هەروەها بەرپرسی بنکەی تەندروسەتی لە بارزان بووە لە گەڵ بەرپابوونی شۆرش خۆی و بنکەی تەندروستی پەیوەندی بە شۆرشی بارزان کردووە. هەر بە هۆی پێشمەرگایەتی و کاری تەندروستی گەڵێك ناوچەی کوردستان گەڕاوە وەك ناوچەکانی خۆشناوەتی بە تەواوی گوندەکانی ناوچەی باڵەکایەتی وەك چۆمان و ناوپردان و دەربەند و گەلاڵە و ڕایات و شێخان و لیۆژێ و قەسرێ .. هەروەها ماوەیەکی زۆریش لە ناوچەی بارزان بووە و لە نەخۆشخانەکان کاری دەکرد بۆیە بە دکتۆر مەلا ناسرابووە, هەروەها ناوچەی شارەزوو وەك زەڵم و ئەحمدئاواو هەڵبجە وخورماڵ و ناوگردان و عەنەب وعەبابەیلێ و هەر ئەو ماوەیەش (مامور حقل)بوە, تا بە رێکەوت لە ناوچەی سلێمانی خێزانێك پێك دێنێ و کچێکی ئەم ناوچەیە دەخوازێ لە بەر خۆشەویستی ناوچەکە مەلاگچکە بە کاکە مەلا دەناسرێ و خێزانەکەشی بە دایکە. دایکە و کاکە مەلا دەبنە هۆی پێگەیاندنی نەوەیەکی تری ڕۆشنبیر. دەبنە خاوەن پێنج کوڕو چوار کچ. ماوەی چوار ساڵ لە ناوچەی شارەزوو لە هەڵبجە دەمێنێتەوە لە ساڵی 1960 بە ماڵەوە دەگەرێتەوە شەقلاوە و لە وێ جێنشین دەبێت. کاکە مەلا زۆر حەزی لە دیمەنی سروشتی کوردستان و بە تایبەتی شارەکەی خۆی دەکرد, زۆر جاران دەیگوت ئەم سروشتە جوانەی شارۆچکەکەم هاندەرێکمە بۆ شیعر نووسین دەیگوت خۆشترین ساتەکانی ژیانی من نووسین ئەوکاتەن کە لە ئاو و باخچەکەماندا لە ژێر دار گوێزێك یان دار هەنارێك دادەنیشم لە گەڵ هاژەی ئاو دەنگی بولبول و شالور مەست دەبم. زۆر جاران ئاماژەی بە هەندێك شوێنی دیارکراوی دەکرد لە شارۆچکەی شەقلاوە وەك کانی مزگەوت و چایخانەی تەم تەم دەیگوت من هەمیشە خۆم بە قەرزاری ئەم شوێنانە دەزانم چونکە ڕۆژانێکی زۆر لەم شوێنانە هیلاکیم لێ حەساوەتەوە.
خوێنەری بەرێز کاکە مەلا خاوەنی پەرتوکخانەیەکی خنجیلانە و پڕ پەرتوکی بەنرخ بوو, ساڵ لە دوای ساڵ ئەم پەرتووکخانەیە گەورەتر دەبوو زۆربەی گەنجەکانی شارەکەی سەردانی ئەم پەرتوکخانەیان دەکرد زۆر جاران هەندێك لەو برادەرانە دەبینم دەڵێن ئێمە پەروەردەی پەرتوکحانەکەی کاکە مەلاین. بەلأم بەداخەوە لە گەڵ هەر هێرشێکی دوژمن بۆ سەر ناوچەکە

پەرتوکخانەکەی کاکە مەلاش بێ بەش نەبووە لە تالآن کردن و فەوتاندن .. هێندە خولیای کتێب وخۆشەویستی پەرتوك لە دڵیان بووە هەر جارێ کە دوژمن ماڵی تالآن دەکرد و دۆست و ناسیاو دەهاتن بۆ دڵدانەوەی دەیگوت برینی ماڵ و سامان چاك ئەبێتەوە بەلآم زامی سوتانی یەك پەرتوك تاسەرئێسقان دەمسوتێنێ هەموو جار ئەم ووشانەی دووبارەی دەکردەوە .. وەك خۆی دەڵێ‌ئێستا ئەم چەند شیعرەم هەن کە لەم دەفتەرە تۆمارکراون هەندێکیان بە هۆی گۆڤار و ڕۆژنامەکان بە دەستم کەوتونەتەوە چونکە لە هەندێ گۆڤار و رۆژنامە شیعرم تێدا بلآوکراونەتەوە لەوانە ڕۆژنامەی دەنگی پێشمەرگە لە ساڵی شەستەکان بوو گۆڤاری هەولێر لە ساڵی هەفتایەکان بوو گۆڤاری بیری نوێ گۆڤاری کاروان گۆڤاری مەم, وە هەروەها ڕۆژنامەکانی ئەمڕۆی کوردستان کە چەند شعرێکم تێدا بلآوکردبونەوە.

خوێنەری بەرێز .. خوالێ خۆشبوو زۆر حەزی بە تێکەڵی کردووە ئاشنایەتی لە گەڵ زۆر لە ئەدیب و نووسەرو هونەرمەند و شاعێران هەبووە ئاڵ و گۆڕی بۆ چون و بابەتەکانیان دەکرد وەك خۆی دەڵێ مام هەژار شاعیر دۆستێکی زۆر نزیکم بوو لە گوندی لێوژێ. بە هۆی پێشمەرگایەتی ناسیم دەڵێ زۆربەی کات شعرەکانم نیشانی ئەو داوە هەمیشە هانی ئەدام ئەوماوانەی کە لە گەڵ ئەو بووم بۆ من ماوەیەکی چاك بوو سوودم لە ڕێنمایەکانی وەردەگرت .. شیعرەکانی مەلا گچکە چەند جۆرێکن لە وانە شعری کۆمەلآیەتی .. شعری دڵداری .. شعری ڕامیاری هەروەها شعری گاڵتەوگەپ.

مەلا گچکە لە شیعری کۆمەلآیەتیەکانیدا چەند لایەنێکی کۆمەلآیەتی خستۆتە ڕوو بە تایبەتی هەندێك لە خۆنەویستی گەلەکەمان کێشەکانی خستۆتە بە چاو بە تایبەتی لە شیعری (دەستیان لێ وەشاندوە) کە ئەم جۆرە شیعرانە دەنگێکی چاکیان هەبوو کە زۆربەی شیعرە کۆمەلآیەتیەکانی ئامۆژگاری بوون بۆ ئەوخەڵکانەی کە دوای شتی خورافیات کەوتبوون. شیعرە ڕامیاریەکانیشی لە شەستەکان و حەفتاکان دەنگ دانەوەیەکی زۆر چاکیان هەبووە. لەوانە (ڕازی کۆتر) و (پێشمەرگەم) هتد .. کە ئەمانەش هاندەرێك بوون بۆ وورە بەرزی و بڕوا بەخۆبون کە گەنجەکانی ئەوسا دەیان وتەوە .. شیعری گاڵتە وگەپ ئەمەش جۆرێك بوون لە شیعری گاڵتەوپێکەنین کە توانیویەتی بە شێوەیەکی جوان دایان بڕێژێ لە دانیشتنەکان, وە زۆر جاریش ئەم شیعرانە دەوتران. کاکە مەلا زۆر خولیای جوانی سروشت بووە بۆیە لەم بارەیەوە سروشت و شارەکەی بێ بەش نەکردبوو لە پیاهەڵدان و ڕازاندنەوە. هەروەها خوالێ‌خۆشبوو مەلا گچکە هیچ کاتێك ئافرەت فەرامۆش نەکردوە چەندین شیعرو وتاری لە سەر ئافرەت و خەباتی ئافرەت و دەست ڕەنگینی ئافرەتان نووسیوە زۆر لایەنگری مافی ئافرەتی بووە حەزی بە سەربەستی ئافرەتان کردوە کە ئەمەش لە شیعری (تەشیەکەی شیرین) ڕەنگی داوەتەوە. هەروەها چەندین کۆڕی تایبەتی گێرا لە سەر رۆڵی ئافرەتی کورد و ڕەنگدانەوەی خەباتیان. زۆربەی بەرهەمەکانی

کاکه مەلا هی ساڵی شەست و حەفتایەکانن, بەڵام بەداخەوە زۆر لە بەر هەمەکانی تەفروتونابون و وون بوون ئێستا لەو دەست نووسەی لەبەر دەستم دایە ،کۆمەڵێك شعری بەنیوە چڵی تێدایە, یان تەنها چەند دێرێکی سەرەتایەو بێ کۆتایی, یان تەنها کۆتایییەکانەو بێ سەرەتا. هەندێك لە شیعرەکانی کە خۆم بەشێکی کەمم ئەزبەربو ئەوانیش دیار نین هەوەها برادەرێکی نزیکی کاکە مەلا ئاگاداری کردمەوە کە ئەو شیعرانەی لە کۆرەکانی تایبەتی بە شیعرەکانی کاکە مەلا پێشکەش کرا کە کاکە مەلا خۆی شیعرەکانی پێشکەش کردن .. ئەمرۆ لە دەست نووسەکەی دا نیە بە داخەوە دیارە ئەوانیش وەك دەیان شعری تری بێ سەروشوێن بوونە.

بۆیە هەر بە رێگای ئەم نووسینەم داوا لە سەرجەم ئەم دۆست و برادەرە دڵسۆزانە دەکەم کە ئەگەر هەر بەرهەمێکی کاکە مەلایان لادەست دەکەوێت, با بیپارێزێت تا لە دەرفەتێکا دەکەونە دەست خۆم بۆ ئەوەی بە یارمەتی هەمووولایەك بتوانین بەرهەمەکانی لە فەوتان رزگار بکەین

چەند لایەنێکی تری خواڵێ خۆشبوو مەلاگچکە بایەخی تایبەتی داوە بە چەند چیرۆکێکی فۆلکلۆری کوردی کە وەك دەست نووس چەند چیرۆکێکی هەیە.

بایەخی داوە بە قسەی نەستەق کە لە دەرفتەری تایبەتی خۆی تۆماری کردون.

چەند بابەتێکی سەیرو چەند رِوداوێکی جۆراو جۆری شارەکەی نووسیوە.

هەروەها چەند نوکتەیەکیش بۆ پێکەنین نووسیوە.

هەندێ نووسینی مێژووی ئەدەبی کە تا ئێستاکە پارێزراون.

زانیاری تایبەتی لە سەر هندێ گۆرانیبێژان نووسیوە وەك کاوێس ئاغا و مریەم خان و سێوە.

بەشداری زۆربەی شانۆگەریەکانی ئەوسای کردوە زۆربەی کاتەکان دەوری سەرەکی بینیوە.

هەروەها لە ساڵی هەفتاکان لە گەڵ سەربەست میران و حەمید قصاب دەستەیەکیان پێك هینا بۆ دامەزراندنی تیپکی مۆسیقا و هەروەها تیپێکی شانۆگەری کە لە حەفتاکان جموجۆڵ و چالاکی زۆریان نمایش کرد ناو بانگێکی چاکیان دەرکرد کە ئێستاکەش شەقلاّوە دەورێکی وای بە خۆیەوە نەبینیوە لەو شانۆگەریانەی کە من بە بیرم مابن لە حەفتاکان نمایش کراون ئەوانیش. شانۆگەری (فالّچی و دکتۆر) بوون. هەروەها دوای رِاپەرینیش شانۆگەری رِاپەرینی نووسی کە لە هۆڵی سیاحی شەقلاّوە لە ساڵی 1992 نمایش کرا. لە لایەن تیپی شانۆگەری شەقلاّوە.

٭ ئەندامی دەستەی نووسرانی گۆڤاری مەم بوە.

٭ ئەندامی یەکێتی نووسەرانی ئەوسای کوردستان بوە

بە داخەوە کاکە مەلا تا لە ژیان دامابوو هیچ ئاواتێکی نەهاتەدی تەنانەت نەیتوانی دیوانێکیش بە چاپ بگەینێ هەمیشە خۆزگەی ئەوەی دەخواست کە ئەگەر دوای خۆشی بێت بەرهەمەکانی رِوناکی ببنێت

خوێنەری بەرێز مەلا گچکە ماوەیەك بەر لە کۆچ کردنی کۆپلە شیعرێکی نووسی
وە سیەتی کرد ئەگەر مرد ئەم شیعرەی لە سەر کێلی قەبری بنووسرێت.
ئەم ئاواتەشمان لە گۆڕ هێنایەدی کە لە شیعرەکەدا دەڵێ

گەلێ سزام دیت لە دونیای پڕ غەم
دەربەدەر,بەندی, و نەبونی وستەم
بەڵام زۆر مەرجە کۆلنەدان هەردەم
تا ئاواتەکەت دێنیتە بەرهەم

هەزار مخابن شەوی 1996/10/16 کات سێشەو دڵێ پڕ لە خۆزگەو ئاواتی شاعیر وەستا. لە سەر وەسیەتی خۆی لە گردی زەیتون لە شەقلاوە نێژرا. هەزاران سەلاو لە شاعیرو هونەرمەندی شارۆچکەکەم کاکە مەلای هەمیشە زیندوو.

سکالای دەروونی نۆبەرەت با لە گۆڕا شادت بکات

دیار مەلاکچکە

٢٠٠٧